Επίσημη Εφημερίδα
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

EL
Σειρά C

C/2024/6878

28.11.2024

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής

Μια δίκαιη μετάβαση για τη διασφάλιση ενός βιώσιμου μέλλοντος για τα αγροδιατροφικά συστήματα της ΕΕ

(Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(C/2024/6878)

Εισηγήτρια: **Kerli ATS**

Συνεισηγητής: **Florian MARIN**

Σύμβουλος	Tomaso FERRANDO (για την εισηγήτρια)
Απόφαση της συνόδου ολομέλειας	18.1.2024
Νομική βάση	Άρθρο 52 παράγραφος 2 του Εσωτερικού Κανονισμού
Αρμόδιο όργανο	Τμήμα «Γεωργία, αγροτική ανάπτυξη, περιβάλλον»
Έγκριση από το τμήμα	3.9.2024
Έγκριση από την Ολομέλεια	19.9.2024
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	590
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	136/0/9

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) θεωρεί ότι, στο πλαίσιο της δίκαιης μετάβασης των αγροδιατροφικών συστημάτων, πρέπει να εξεταστούν οι κοινωνικές, περιβαλλοντικές και οικονομικές πτυχές κατά τρόπο συνεκτικό, με την υιοθέτηση μιας ολιστικής, συντονισμένης και ενοποιημένης προσέγγισης. Η δίκαιη μετάβαση θα πρέπει να βασίζεται στις αρχές της διανεμητικής δικαιοσύνης, της αναγνώρισης, της συμμετοχής, της περιβαλλοντικής και κλιματικής φιλοδοξίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και στην αρχή «να μη μείνει κανείς στο περιθώριο».

1.2. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι χρειάζονται ενοποιημένες δημόσιες πολιτικές, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, συμπεριλαμβανομένων των γεωργών μικρής κλίμακας, των αλιέων και των εργαζομένων στον τομέα των τροφίμων, βρίσκονται στο επίκεντρο της δίκαιης μετάβασης. Η ανάπτυξη βιώσιμων συστημάτων τροφίμων πρέπει να κατευθύνεται από τις αρχές της κοινωνικής και της οικολογικής δικαιοσύνης, με διασφάλιση δίκαιης κατανομής του κόστους, των πόρων και των οφελών, καθώς και με στήριξη του δικαιώματος σε τρόφιμα και διατροφή.

1.3. Η ΕΟΚΕ προτείνει την ενσωμάτωση της συμμετοχικής δικαιοσύνης σε όλες τις πτυχές της δίκαιης μετάβασης των αγροδιατροφικών συστημάτων. Η ενσωμάτωση αυτή θα πρέπει να διασφαλίζει ισορροπημένες διαδικασίες ενημέρωσης και διαβούλευσης που να λαμβάνουν υπόψη την πραγματική κατάσταση των ευάλωτων παραγόντων σε ολόκληρες τις αλυσίδες αγροδιατροφικών προϊόντων. Θα πρέπει επίσης να δίνει έμφαση στη διαθεσιμότητα πληροφοριών, τη διαφάνεια, την εκπαίδευση, την επανειδίκευση και την αναβάθμιση των δεξιοτήτων, καθώς και να επιδιώκει την ανάπτυξη ικανοτήτων σε όλα τα επίπεδα των συστημάτων τροφίμων για όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη.

1.4. Η ΕΟΚΕ προτείνει να εμπερικλείονται στη δίκαιη μετάβαση η προστασία, ο σεβασμός και η πραγμάτωση όλων των δικαιωμάτων των εργαζομένων, μεταξύ άλλων με την ενίσχυση και τη στήριξη μηχανισμών κοινωνικής αιρεσιμότητας, όπως αυτού που προβλέπεται στην κοινή γεωργική πολιτική (ΚΓΠ), αλλά και με τη διασφάλιση ότι οι γεωργοί αποκτούν αξιοπρεπές εισόδημα διαβίωσης, ώστε να παρέχουν και στους εργαζομένους τους αξιοπρεπές εισόδημα διαβίωσης.

1.5. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί η επείγουσα ανάγκη διαρθρωτικού μετασχηματισμού των συστημάτων τροφίμων της ΕΕ, η ΕΟΚΕ συνιστά:

— την υιοθέτηση μιας συστημικής προσέγγισης, στη νομοθεσία και στη διακυβέρνηση των συστημάτων τροφίμων της ΕΕ, η οποία να επεκτείνεται πέραν της γεωργικής παραγωγής και να τηρεί τις αρχές της δικαιοσύνης που εξετάζονται κατωτέρω·

— προσπάθειες καθιέρωσης αξιοπρεπών εισοδημάτων διαβίωσης και αξιοπρεπών μισθών διαβίωσης σε ολόκληρη την ΕΕ, καθώς και σε αλυσίδες τροφίμων εκτός ΕΕ που τροφοδοτούν την ΕΕ· την προώθηση —σε συμφωνία με τις ιθύνουσες αρχές των κρατών μελών και τις υποεθνικές αρχές— μορφών χρηματοδοτικής στήριξης και σταθεροποίησης των τιμών που εγγυώνται στους πολίτες-καταναλωτές την πρόσβαση και το δικαίωμα σε τρόφιμα·

— την εφαρμογή πολιτικών που να διευκολύνουν τις νέες γενιές γεωργών και τους παραγωγούς μικρής κλίμακας να έχουν πρόσβαση σε γη, αντιστρέφοντας την τάση συγκέντρωσης γης και προωθώντας τη δίκαιη κατανομή γης, και ευθυγραμμίζοντας τις πολιτικές για τη γη με τις προαιρετικές κατευθυντήριες γραμμές του Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) του ΟΗΕ για το ιδιοκτησιακό καθεστώς γης ([1])·

— την αντιμετώπιση των ανισοτήτων εντός της ΚΓΠ ως επιδίωξη κρίσιμης σημασίας προς διασφάλιση δίκαιης μετάβασης: όλα τα κράτη μέλη πρέπει να λαμβάνουν ισότιμη στήριξη, ώστε να διασφαλίζονται ισότιμοι όροι ανταγωνισμού στον γεωργικό τομέα της ΕΕ·

— τη θέσπιση κανονισμών για τον περιορισμό της κερδοσκοπίας και της χρηματιστηριοποίησης των συστημάτων τροφίμων, μέσα από την προώθηση της διαφάνειας στις αγορές βασικών προϊόντων διατροφής και τη δημιουργία χρηματοδοτικών μέσων που να στηρίζουν τις βιώσιμες πρακτικές σε όλα τα συστήματα τροφίμων·

— επενδύσεις στην έρευνα και ανάπτυξη βιώσιμων πρακτικών και τεχνολογιών, με επίγνωση, παράλληλα, των επιπτώσεων στη διανομή και την αναγνώριση των μορφών παραγωγής, διανομής και κατανάλωσης που έχουν μακρά παράδοση· την προώθηση της καινοτομίας στην πράξη· και την παροχή κατάρτισης και πόρων στους γεωργούς και στους επιχειρηματίες και εργαζομένους στον τομέα των τροφίμων, ως μέσο στήριξης ώστε να υιοθετούν βιώσιμες πρακτικές·

— την υιοθέτηση πιο φιλόδοξων και υποχρεωτικών προτύπων για βιώσιμες και δίκαιες δημόσιες συμβάσεις προμηθειών τροφίμων, καθώς και τη χρήση των δημόσιων αγορών και των προγραμμάτων τροφίμων της ΕΕ ως εργαλείων για τη στήριξη της δίκαιης μετάβασης σε κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά βιώσιμα συστήματα τροφίμων·

— την αναγνώριση της σημασίας που έχει η απασχόληση στους τομείς αναπαραγωγής και φροντίδας σε ολόκληρο το σύστημα τροφίμων, καθώς και του κεντρικού ρόλου των γυναικών και των νέων στα σημερινά και μελλοντικά αγροδιατροφικά συστήματα·

— τη στήριξη πρακτικών που προωθούν τη βιοποικιλότητα και τη διατήρηση των φυσικών πόρων, καθώς και την εφαρμογή πολιτικών που ενθαρρύνουν την ενσωμάτωση των υπηρεσιών οικοσυστήματος στα αγροδιατροφικά συστήματα·

— τη σύσταση ενός ταμείου δίκαιης μετάβασης στον τομέα των αγροδιατροφικών προϊόντων, προς στήριξη των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων αγροδιατροφικών προϊόντων, καθώς και ενός παρατηρητηρίου δίκαιης μετάβασης στον τομέα των τροφίμων, στο πλαίσιο της πρότασης για τη δημιουργία ενός παρατηρητηρίου δίκαιης μετάβασης ([2])·

— την ενσωμάτωση μιας παγκόσμιας προοπτικής στη δίκαιη μετάβαση των αγροδιατροφικών συστημάτων της ΕΕ, ώστε οι δεσμεύσεις σε επίπεδο τοπικής, περιφερειακής, διεθνούς και παγκόσμιας διακυβέρνησης να ευθυγραμμίζονται με τους στόχους για τα ανθρώπινα δικαιώματα, το περιβάλλον και το κλίμα, καθώς και με τις αρχές της δικαιοσύνης και της βιωσιμότητας στο πλαίσιο των παγκόσμιων συστημάτων τροφίμων·

— την ανάπτυξη εκστρατειών ευαισθητοποίησης του κοινού για την προώθηση της κατανάλωσης τοπικών και υγιεινών τροφίμων που παράγονται με βιώσιμο τρόπο, καθώς και την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα σχολεία με τα οποία θα μαθαίνουν τα παιδιά τη σημασία των βιώσιμων συστημάτων τροφίμων και της υιοθέτησης υγιεινών διατροφικών συνηθειών.

([1]) https://www.fao.org/tenure/voluntary-guidelines/en/.

([2]) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Προώθηση του πλαισίου πολιτικής της ΕΕ για τη δίκαιη μετάβαση: ποια μέτρα είναι αναγκαία» (ΕΕ C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj?locale=el).

2. **Η ανάγκη για ολιστική και δίκαιη μετάβαση των αγροδιατροφικών συστημάτων της ΕΕ**

2.1. Τα συστήματα τροφίμων της ΕΕ είναι σε κρίσιμη καμπή καθώς έρχονται αντιμέτωπα με τις πολυάριθμες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η περιοχή. Η απώλεια θέσεων εργασίας λόγω των μεταβαλλόμενων προτύπων και των γεωγραφικών χαρακτηριστικών της παραγωγής, η εξαθλίωση των οικογενειών, ο υπερπληθωρισμός, η ανακατανομή των δημόσιων δαπανών ([3]) από τις κοινωνικές υπηρεσίες προς τον στρατό και την άμυνα ([4]), η αύξηση των μη μεταδοτικών νόσων που συνδέεται με το χαμηλότερο κόστος της ανθυγιεινής διατροφής ([5]), η κλιματική αλλαγή και τα ακραία καιρικά φαινόμενα, η μετάβαση σε οικονομίες χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών ([6]), καθώς και η απώλεια βιοποικιλότητας είναι μερικά μόνο από τα κοινωνικά, περιβαλλοντικά και οικονομικά ζητήματα που σχετίζονται με τα συστήματα τροφίμων και, σε ορισμένες περιπτώσεις, συνδέονται άμεσα με τον τρόπο λειτουργίας και διάρθρωσής τους.

2.2. Ενώ η ενωσιακή αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων έχει επιδείξει σημαντική ανθεκτικότητα, επιτυγχάνοντας τη διατήρηση της πρόσβασης σε τρόφιμα σε ολόκληρη την περιοχή, ακόμη και σε δύσκολες συνθήκες όπως η πανδημία COVID-19, η κρίση των τιμών των βασικών προϊόντων και της ενέργειας, οι γεωπολιτικές εντάσεις και οι κλιματικές κρίσεις, αναδείχθηκαν επίσης σοβαρά τρωτά σημεία μέσα από τα παραπάνω γεγονότα.

2.3. Η ΕΟΚΕ επικροτεί τις συνεχιζόμενες προσπάθειες για τη συμπερίληψη ζητημάτων που αφορούν τα συστήματα τροφίμων στις συζητήσεις τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, υπογραμμίζοντας τη σημασία της υιοθέτησης μιας ενοποιημένης προσέγγισης για τους ανθρώπους, τα ζώα και τα οικοσυστήματα. Ωστόσο, η ΕΟΚΕ επισημαίνει την αναστολή της νομοθετικής διαδικασίας σχετικά με τον νόμο πλαίσιο για τα βιώσιμα συστήματα τροφίμων ([7]) και καλεί τη μελλοντική Επιτροπή να επανεκκινήσει τη συζήτηση, σύμφωνα με τις αρχές που εξετάζονται στην παρούσα γνωμοδότηση.

2.4. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει την ανάγκη για έναν επείγοντα και διαρθρωτικό μετασχηματισμό των γεωργικών συστημάτων και των συστημάτων τροφίμων της ΕΕ, ο οποίος θα εκτείνεται πέραν των όσων γίνονται επί του παρόντος και θα ευθυγραμμίζεται με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές υποχρεώσεις όσον αφορά το περιβάλλον, το κλίμα και το κοινωνικό συμβόλαιο. Η ΕΟΚΕ προτείνει να τεθούν τα θεμέλια για αγροδιατροφικά συστήματα της ΕΕ που θα λειτουργούν εντός των πλανητικών και των κοινωνικών ορίων ([8]) προς όφελος των ανθρώπων, του πλανήτη και των μελλοντικών γενεών.

2.5. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει ότι οι γεωργοί, οι αλιείς, οι εργαζόμενοι στον τομέα των τροφίμων και οι ΜΜΕ αποτελούν τη ραχοκοκαλιά των συστημάτων τροφίμων της ΕΕ και συχνά βρίσκονται σε δύσκολη θέση λόγω των αυξανόμενων ανισοτήτων που επικρατούν στους τομείς τους ([9]), λόγω του γεγονότος ότι οι δημόσιες πολιτικές τείνουν να έχουν αρνητικές επιπτώσεις που πλήττουν περισσότερο τους μικρότερους παράγοντες, καθώς και λόγω των χαμηλότερων τιμών και της έκθεσης στον παγκόσμιο ανταγωνισμό που έχουν εντείνει τα τρωτά σημεία, τον φόβο και τον θυμό. Στον γεωργικό τομέα, η κατάσταση αυτή οδήγησε σε αύξηση των προβλημάτων ψυχικής υγείας σε διάφορες αγροτικές περιοχές της ΕΕ, με αρκετές μελέτες να αναδεικνύουν την επείγουσα ανάγκη για ολοκληρωμένη στήριξη της ψυχικής υγείας ([10]).

2.6. Συνεπώς, η δίκαιη μετάβαση θα πρέπει να βασίζεται στην προστασία, τον σεβασμό και την πραγμάτωση των δικαιωμάτων όλων των εργαζομένων. Τούτο περιλαμβάνει την ενίσχυση και τη βελτίωση μηχανισμών κοινωνικής αιρεσιμότητας, όπως παραδείγματος χάριν προβλέπεται στην ΚΓΠ, καθώς και τη στήριξη της εφαρμογής του από τα κράτη μέλη. Επιπλέον, είναι κρίσιμης σημασίας οι γεωργοί να λαμβάνουν προσήκον αντίτιμο για τα προϊόντα τους, ώστε να μπορούν με τη σειρά τους να καταβάλλουν στους εργαζομένους τους επαρκείς μισθούς. Επιπροσθέτως, οι μεταναστευτικές πολιτικές και κανονισμοί πρέπει να σχεδιάζονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αποτρέπεται η εκμετάλλευση ανθρώπων από εγκληματικές οργανώσεις και να διασφαλίζεται ότι οι παραγωγοί δεν μειώνουν το κόστος παραγωγής εις βάρος των δικαιωμάτων των εργαζομένων ([11]).

([3]) https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/eurogroup-says-new-fiscal-rules-will-require-public-spending-cuts/.

([4]) https://eda.europa.eu/news-and-events/news/2023/11/30/record-high-european-defence-spending-boosted-by-procurement-of-new-equipment.

([5]) Orhan R., Paric M. και Czabanowska K., Lessons Learnt from the EU Response to NCDs: A Content Analysis on Building Resilient Post-COVID Health Systems (Διδάγματα που αντλήθηκαν από την ενωσιακή αντιμετώπιση των μη μεταδοτικών νόσων: ανάλυση περιεχομένου σχετικά με τη δημιουργία ανθεκτικών συστημάτων υγείας στη μεταπανδημική εποχή).Healthcare (Βασιλεία), 2021.

([6]) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής — Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Εξασφαλίζουμε το μέλλον μας – Ο κλιματικός στόχος της Ευρώπης για το 2040 και η πορεία προς την κλιματική ουδετερότητα έως το 2050, με την οικοδόμηση μιας βιώσιμης, δίκαιης και ευημερούσας κοινωνίας [COM(2024) 63 final] (ΕΕ C, C/2024/4667, 9.8.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/4667/oj?locale=el).

([7]) https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/spotlight-JD%2023-24/file-sustainable-eu-food-system.

([8]) Raworth, R., *Doughnut Economics* (Οικονομικά ομόκεντρων κύκλων).

([9]) Piketty, T., Les paysans apparaissent comme la plus inégale des professions en France actuellement (Οι αγρότες αναδεικνύονται σήμερα ως το επάγγελμα με τις μεγαλύτερες ανισότητες), εφημερίδα Le Monde.

([10]) Δίκτυο ΚΓΠ της ΕΕ, θεματική ομάδα για τη στήριξη της ψυχικής υγείας των γεωργών και των γεωργικών κοινοτήτων.

([11]) Human suffering in Italy's Agricultural Value Chain (Ανθρώπινος πόνος στη γεωργική αξιακή αλυσίδα της Ιταλίας), 3-4, 2018.

2.7. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει ότι το όραμα για ένα βιώσιμο μέλλον πρέπει να περιλαμβάνει συστημική και συνολική εξέταση των συστημάτων τροφίμων, της διάρθρωσής τους από κοινωνική, περιβαλλοντική και οικονομική άποψη, καθώς και των επιπτώσεών τους. Συνεπώς, με τις ολοκληρωμένες δημόσιες πολιτικές και τις διατομεακές παρεμβάσεις θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι οι γεωργοί, οι αλιείς, οι εργαζόμενοι στον τομέα των τροφίμων και οι ΜΜΕ βρίσκονται στο επίκεντρο, παραμένοντας ωστόσο ενσωματωμένοι στα ευρύτερα συστήματα τροφίμων όπου μετέχουν, μαζί με άλλους εμπορικούς παράγοντες, τους καταναλωτές, τα ζώα και τις οικολογικές διαδικασίες.

2.8. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι έχει καίρια σημασία να προσδιοριστούν σαφείς κατευθυντήριες αρχές που να μπορούν να στηρίξουν όλους τους παράγοντες των συστημάτων τροφίμων, τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών στην οικοδόμηση ενός βιώσιμου μέλλοντος για τα αγροδιατροφικά συστήματα της ΕΕ. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει τη σημασία που υπέχει η εφαρμογή μιας ειδικής πορείας για τη δίκαιη μετάβαση των αγροδιατροφικών συστημάτων της ΕΕ, η οποία θα εμπνέεται από τις αρχές της κοινωνικής και της οικολογικής δικαιοσύνης και θα διέπεται από το περιεχόμενο και τις υποχρεώσεις που κατοχυρώνονται στο διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ ([12]).

2.9. Για τη χάραξη μιας πορείας δίκαιης μετάβασης, απαιτείται οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής να εξετάσουν τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές πτυχές σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, να εγκρίνουν συνεκτικές πολιτικές σε όλους τους τομείς πολιτικής και να αντιμετωπίσουν διαρθρωτικά ζητήματα που ενδέχεται να παρεμποδίσουν την εδραίωση βιώσιμων συστημάτων τροφίμων.

2.10. Η ΕΟΚΕ υποστηρίζει ότι μια ολιστική, συντονισμένη και ενοποιημένη προσέγγιση πολιτικής για μια δίκαιη μετάβαση των αγροδιατροφικών συστημάτων της ΕΕ θα πρέπει να βασίζεται στις αρχές της διανομής, της αναγνώρισης, της συμμετοχής, της περιβαλλοντικής και κλιματικής φιλοδοξίας, της παγκόσμιας δικαιοσύνης, της αντιμετώπισης των δημογραφικών προκλήσεων (όπως η γήρανση του πληθυσμού και οι ελλείψεις εργατικού δυναμικού), της συνοχής και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικότερα του επισιτιστικού και διατροφικού δικαιώματος.

3. **Διανεμητική δικαιοσύνη**

3.1. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι η εφαρμογή της αρχής της διανεμητικής δικαιοσύνης στο πλαίσιο της μετάβασης των αγροδιατροφικών συστημάτων συνεπάγεται την έγκριση δημόσιων πολιτικών και μέτρων που θα αντιμετωπίσουν τις σημερινές και μελλοντικές ανισότητες σε ολόκληρα τα συστήματα τροφίμων, ενισχύοντας παράλληλα τα εργασιακά δικαιώματα, διασφαλίζοντας υγιεινή και προσβάσιμη διατροφή για όλους, ενισχύοντας την καινοτομία και την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, και προωθώντας την καλή διαβίωση των ζώων. Στον πυρήνα αυτής της αρχής βρίσκεται η αναγνώριση ότι, για τη μετάβαση, θα απαιτηθούν αναπόφευκτα πόροι, οι οποίοι όμως θα πρέπει να αποκτηθούν με την εφαρμογή σταδιακών μέτρων, και ότι οι δαπάνες και τα οφέλη που θα προκύψουν από μελλοντικές πολιτικές και από πολιτικές αποφάσεις θα πρέπει να κατανεμηθούν ισότιμα.

3.2. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει ότι είναι σημαντικό να κατευθύνει η ΕΕ τα κράτη μέλη στην εφαρμογή κατάλληλων πολιτικών που θα μπορέσουν να αναστρέψουν την εντατικοποίηση της συγκέντρωσης γης ([13]) και να παράσχουν πρόσβαση σε γη στις νέες γενιές γεωργών και στους παραγωγούς μικρής κλίμακας. Η ΕΟΚΕ συντάσσεται με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το οποίο, σε έκθεση του 2017 που εκπονήθηκε με δική του πρωτοβουλία, επιβεβαίωσε το θεμελιώδες δικαίωμα πρόσβασης σε γη και τάχθηκε υπέρ της ευθυγράμμισης των ευρωπαϊκών πολιτικών για τη γη με τις προαιρετικές κατευθυντήριες γραμμές για την υπεύθυνη διαχείριση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος γης, όπως περιγράφονται από την Επιτροπή για την Παγκόσμια Επισιτιστική Ασφάλεια.

3.3. Η δημόσια στήριξη πρέπει να συμβαδίζει με την αναγνώριση ότι, ενώ τα συστήματα τροφίμων της ΕΕ διαθέτουν πόρους, αυτοί είναι ανόμοια και άνισα κατανεμημένοι. Από το αγρόκτημα στο πιάτο, ο έλεγχος και η οικονομική απομύζηση ([14]) από τις πολυεθνικές εταιρείες τροφίμων και τον παγκόσμιο χρηματοοικονομικό τομέα έχουν σοβαρές επιπτώσεις στις αλυσίδες εφοδιασμού, εκτρέποντας σημαντικά κέρδη από τους πρωτογενείς παραγωγούς και τους εργαζομένους κατά μήκος της αλυσίδας και προωθώντας συστήματα τροφίμων που δίνουν προτεραιότητα στις οικονομικές αποδόσεις και όχι στον σεβασμό των ορίων του πλανήτη και του ανθρώπου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι μικροί και μεσαίοι γεωργοί και οι εργαζόμενοι στον τομέα των τροφίμων να αμείβονται ελάχιστα, ενώ έχει επίσης αντίκτυπο στις τιμές και επιδεινώνει το ζήτημα της πρόσβασης σε τρόφιμα, ιδίως των ανθρώπων εκείνων που αποτελούν τους πυλώνες των συστημάτων τροφίμων της ΕΕ ([15]).

([12]) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Προώθηση του πλαισίου πολιτικής της ΕΕ για τη δίκαιη μετάβαση: ποια μέτρα είναι αναγκαία» (ΕΕ C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj),·Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η μετάβαση προς ένα πιο βιώσιμο ευρωπαϊκό μέλλον — μια στρατηγική ενόψει του 2050» (ΕΕ C 81 της 2.3.2018, σ. 44) και Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Να μην παραμεληθεί κανείς κατά την υλοποίηση της Ατζέντας του 2030 για τη βιώσιμη ανάπτυξη» (ΕΕ C 47 της 11.2.2020, σ. 30).

([13]) Σύμφωνα με την EUROSTAT, η συγκέντρωση γης στην ΕΕ αλλάζει, καθώς ο αριθμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην ΕΕ μειώθηκε κατά περίπου 37 % στη σχετικά σύντομη περίοδο μεταξύ του 2005 και του 2020. Αυτό αντιστοιχούσε σε απώλεια 5,3 εκατομμυρίων γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε όλα τα κράτη μέλη, η συντριπτική πλειονότητα των οποίων (περίπου 87 %) ήταν μικρές εκμεταλλεύσεις μεγέθους κάτω των 5 εκταρίων.

([14]) Ιδιωτικοποίηση της αξίας που παράγεται στον τομέα των τροφίμων.

([15]) Μέρος της δίκαιης μετάβασης θα πρέπει να είναι η εξασφάλιση μεγαλύτερης διαφάνειας και ενημέρωσης όσον αφορά τη διάρθρωση των συστημάτων τροφίμων της ΕΕ. Ένα έγγραφο του ΟΟΣΑ του 2021 με θέμα «Concentration and market power in the food chain» (Συγκέντρωση και ισχύς της αγοράς στην αλυσίδα τροφίμων) βασίζεται στη μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του 2014 με θέμα «Αντιμετώπιση των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών (ΑΘΕΠ) στην αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων από επιχείρηση σε επιχείρηση», COM(2014) 472 final.

3.4. Η ΕΟΚΕ καλεί τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και τα κράτη μέλη να ενστερνιστούν τις αρχές της διανεμητικής δικαιοσύνης, προκειμένου να αντιμετωπίσουν πρωτίστως την κερδοσκοπία και τη χρηματιστηριοποίηση ως βασικούς τρόπους αφαίρεσης πόρων από τα συστήματα τροφίμων εις βάρος των καταναλωτών, των παραγωγών, των εργαζομένων και της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας ([16]). Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της θα πρέπει να βρουν μια λύση για την αντιμετώπιση των κερδοσκοπικών πρακτικών που αφορούν τα βασικά προϊόντα διατροφής, καθώς και άλλων μορφών χρηματιστηριοποίησης και επενδυτικών πρακτικών που εφαρμόζονται από παράγοντες της ΕΕ και δεν ευθυγραμμίζονται με τις αρχές της ΕΕ, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις διεθνείς υποχρεώσεις της ΕΕ και των κρατών μελών της. Επιπλέον, η ΕΕ θα πρέπει να ενισχύσει και να προωθήσει πρωτοβουλίες για την άμεση πρόσβαση στην αγορά, όπως η στήριξη των γεωργικών συνεταιρισμών και των απευθείας πωλήσεων στους καταναλωτές, ώστε να βοηθήσει τους γεωργούς να εξασφαλίσουν αξιοπρεπές εισόδημα διαβίωσης ([17]) και να μειωθεί το κόστος των μεσαζόντων.

3.5. Η ΕΟΚΕ φρονεί ότι η αντιμετώπιση των ανισοτήτων στο πλαίσιο της ΚΓΠ είναι κρίσιμης σημασίας για τη διασφάλιση μιας δίκαιης μετάβασης. Είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι όλα τα κράτη μέλη λαμβάνουν ισότιμη στήριξη, ώστε να διασφαλιστούν ισότιμοι όροι ανταγωνισμού στον γεωργικό τομέα της ΕΕ.

3.6. Εντός των συστημάτων τροφίμων της ΕΕ πρέπει να δοθεί προσοχή στα υψηλά επίπεδα συγκέντρωσης, τα οποία έχουν ως αποτέλεσμα ανόμοια διαπραγματευτική ισχύ και άνιση κατανομή των πόρων. Ο κίνδυνος έγκειται στο να ληφθούν αποφάσεις πολιτικής, όπως οι νέες κατευθυντήριες γραμμές για τις οριζόντιες συμφωνίες, που θα ευνοούν τον συντονισμό των ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων αντί να αντιμετωπίζουν τα τρέχοντα ζητήματα συγκέντρωσης. Η αντιμετώπιση της συγκέντρωσης σε επίπεδο γεωργικών εισροών, γονιδιωματικού υλικού, γης, μεταποίησης και διανομής θα πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

3.7. Για παράδειγμα, στην παγκόσμια αγορά λιπασμάτων, αξίας 200 δισ. δολαρίων ΗΠΑ, κυριαρχούν λίγες εταιρείες, οι οποίες ελέγχουν πάνω από το 30 % της παραγωγής αζωτούχων λιπασμάτων. Λόγω της ισχύος τους στην αγορά έχουν τη δυνατότητα να επηρεάζουν τις τιμές και να αυξάνουν τα κέρδη τους μετακυλίοντας το αυξανόμενο κόστος στους καταναλωτές. Πέραν της Ευρώπης, το 2021 και το 2022 οι χώρες της G20 αύξησαν τις δαπάνες τους για εισαγωγές λιπασμάτων κατά 21,8 δισ. δολάρια ΗΠΑ σε σύγκριση με το 2020, ενώ οι κορυφαίες εταιρείες λιπασμάτων προβλέπεται κατά το ίδιο χρονικό διάστημα να σημειώσουν κέρδη ύψους σχεδόν 84 δισ. δολαρίων ΗΠΑ ([18]). Το σενάριο αυτό, όπως και η συγκέντρωση σε επίπεδο σπόρων και γεωργικών τεχνολογιών, αναδεικνύει την επείγουσα ανάγκη να προωθηθεί μέσω των δημόσιων πολιτικών της ΕΕ η μείωση της εξάρτησης των γεωργών από αυτές τις εισροές, καθώς και να παρασχεθεί επαρκής δημόσια χρηματοδοτική στήριξη για τη μετάβαση σε πιο βιώσιμες μορφές παραγωγής ([19]).

Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ έχουν αναγνωρίσει εδώ και καιρό ότι η συγκέντρωση ισχύος μεταξύ του αγροκτήματος και του πιάτο διαδραματίζει ρόλο στην άνιση κατανομή της οικονομικής αξίας που παράγεται εντός των συστημάτων τροφίμων και στην περιθωριοποίηση των πρωτογενών παραγωγών ([20]). Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «εάν πάνω από το 95 % των παραγόντων της βιομηχανίας τροφίμων και του λιανικού εμπορίου είναι πολύ μικρές ή μικρές επιχειρήσεις, ένας μικρός αριθμός μεγάλων εταιρειών που ενεργούν ως αγοραστές κυριαρχούν στην αγορά». ([21]) Σε μια λεπτομερέστερη μελέτη του 2021 του Κοινού Κέντρου Ερευνών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ισχύ της αγοράς στη βιομηχανία τροφίμων σε μεμονωμένα κράτη μέλη ([22]) τονίζεται η ένταση μεταξύ του γεγονότος ότι «οι μικρότερες επιχειρήσεις κυριαρχούν στους τομείς της μεταποίησης, του χονδρικού και του λιανικού εμπορίου όσον αφορά το μερίδιό τους στον συνολικό αριθμό επιχειρήσεων», αλλά «οι μεγάλες επιχειρήσεις κυριαρχούν σε καθέναν από τους τρεις τομείς όσον αφορά το μερίδιό τους στον συνολικό κύκλο εργασιών». ([23]) Σύμφωνα με έγγραφα της ΕΕ και τη συμβολή από το εσωτερικό της ΕΟΚΕ, η μεταποίηση και το χονδρικό εμπόριο φαίνεται να χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής, δεδομένου του επιπέδου συγκέντρωσής τους. Αυτό μπορεί να έχει επιπτώσεις σε ολόκληρη την αλυσίδα τροφίμων και στην κατανομή των εσόδων και των ευκαιριών, καθώς οι επιχειρήσεις που εκμεταλλεύονται καταχρηστικά τη δεσπόζουσα θέση τους στην αγορά ενδέχεται να επηρεάσουν όχι μόνον την τιμή και την ποσότητα των εμπορεύσιμων αγαθών, αλλά και τις διαφορετικές πτυχές των συμβατικών όρων που διέπουν τη σχέση τους.

([16]) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η κρίση των τιμών των τροφίμων: η κερδοσκοπία και συγκεκριμένες προτάσεις αντίδρασης στον απόηχο του πολέμου στην Ουκρανία» (ΕΕ C 100 της 16.3.2023, σ. 51).

([17]) https://www.weforum.org/agenda/2024/04/ilo-living-wage-explained/.

([18]) Ινστιτούτο Γεωργικής και Εμπορικής Πολιτικής, Fertiliser Crisis Cost G20 Almost USD 22 Billion While Fertiliser Companies Set to Make a USD 84 Billion in Profits (Η κρίση στον τομέα των λιπασμάτων κόστισε στην G20 περίπου 22 δισ. δολάρια ΗΠΑ, ενώ οι εταιρείες λιπασμάτων αναμένουν κέρδη ύψους 84 δισ. δολαρίων ΗΠΑ).

([19]) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Επισιτιστική ασφάλεια και βιώσιμα συστήματα τροφίμων» (ΕΕ C 194 της 12.5.2022, σ. 72).

([20]) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Επισιτιστική ασφάλεια και βιώσιμα συστήματα τροφίμων» (ΕΕ C 194 της 12.5.2022, σ. 72).

([21]) Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Η Επιτροπή υποβάλλει έκθεση σχετικά με την εφαρμογή των κανόνων της ΕΕ κατά των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών στην αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων, 23 Απριλίου 2024, https://agriculture.ec.europa.eu/news/commission-delivers-report-implementation-eu-rules-against-unfair-trading-practices-food-supply-2024-04-23_en?prefLang=el.

([22]) Kjersti Nes, Liesbeth Colen και Pavel Ciaian, Market Power in Food Industry in Selected Member States (Ισχύς της αγοράς στη βιομηχανία τροφίμων σε μεμονωμένα κράτη μέλη), Ευρωπαϊκή Ένωση: ΚΚΕρ, 2021.

([23]) Kjersti Nes, Liesbeth Colen και Pavel Ciaian, Market Power in Food Industry in Selected Member States (Ισχύς της αγοράς στη βιομηχανία τροφίμων σε μεμονωμένα κράτη μέλη), Ευρωπαϊκή Ένωση: ΚΚΕρ, 2021.

3.8. Η διανεμητική δικαιοσύνη συνεπάγεται ότι το κόστος της μετάβασης βαρύνει όσους έχουν ωφεληθεί περισσότερο και διαθέτουν περισσότερους πόρους. Όπως και στον τομέα της ενέργειας, η δίκαιη μετάβαση των αγροδιατροφικών συστημάτων θα πρέπει να στηριχθεί από ένα δημόσιο ταμείο· ωστόσο, αυτό θα πρέπει να χρηματοδοτείται με φόρους που εισπράττονται επί των πρόσθετων κερδών από τις πωλήσεις τροφίμων, επί των κερδοσκοπικών πρακτικών και από τις αποζημιώσεις για κοινωνικές και περιβαλλοντικές εξωγενείς επιπτώσεις ([24]). Τούτο θα πρέπει να αφορά τους μικρούς και μεσαίους γεωργούς και να περιλαμβάνει τη στήριξη της ικανότητας παραγωγής και διανομής, την ανταλλαγή γνώσεων και καινοτομιών που βασίζονται στους γεωργούς, τη διασφάλιση κατάλληλων και αξιοπρεπών συνθηκών εργασίας, την κοινωνική προστασία, καθώς και την επίτευξη των περιβαλλοντικών και κλιματικών στόχων της ΕΕ.

3.9. Η αντιμετώπιση της υπερβολικής ανισορροπίας συγκέντρωσης και ισχύος πρέπει να αποτελεί βασικό στόχο μιας δίκαιης μετάβασης. Τούτο μπορεί να επιτευχθεί από την ΕΕ και τις εθνικές αρχές με την ενίσχυση του τρόπου με τον οποίο τα κράτη μέλη εφαρμόζουν την οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές, με την προώθηση της κυκλοφορίας βέλτιστων νομοθετικών πρακτικών μεταξύ των κρατών μελών ([25]), με την αντιμετώπιση της ανώτερης διαπραγματευτικής ισχύος μέσω πρακτικών δικαίου ανταγωνισμού ([26]), και με την προσαρμογή των ενωσιακών και των εθνικών κανόνων για τη σύναψη δημόσιων συμβάσεων. Η σύναψη δημόσιων συμβάσεων θα πρέπει να αξιοποιηθεί ως εργαλείο πολιτικής για την επιδίωξη πολλαπλών περιβαλλοντικών, υγειονομικών και κοινωνικοοικονομικών στόχων ([27]) που ευθυγραμμίζονται με τις αρχές της δίκαιης μετάβασης και της δημιουργίας βιώσιμων συστημάτων τροφίμων. Εν προκειμένω, στο πλαίσιο της διανεμητικής δικαιοσύνης, θα χρειαστεί να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην αξιοποίηση των δημόσιων συμβάσεων προς διευκόλυνση της πρόσβασης των μικρότερων παραγωγών και των παραγωγών που τηρούν τα υψηλότερα πρότυπα όσον αφορά τις οικολογικές και εργασιακές πρακτικές, καθώς και τις πρακτικές που αφορούν τα ζώα.

3.10. Στο πλαίσιο της διανεμητικής δικαιοσύνης απαιτείται από τις δημόσιες διοικήσεις να συμμετάσχουν ενεργά στα τοπικά συστήματα τροφίμων, προκειμένου να διασφαλίσουν ότι τα δημόσια κυλικεία παρέχουν γεύματα υγιεινά, θρεπτικά, προσαρμοσμένα στα πολιτιστικά έθιμα και με μηδενικά απορρίμματα, καθώς και ότι οι υπηρεσίες αυτές, ιδίως όσον αφορά τα κυλικεία των δημόσιων σχολείων, είναι καθολικά προσβάσιμες και χρηματοδοτούνται επαρκώς. Η ΕΟΚΕ καλεί την ΕΕ να επιταχύνει την υιοθέτηση πιο φιλόδοξων και υποχρεωτικών προτύπων για βιώσιμες και δίκαιες προμήθειες τροφίμων, όπως συζητήθηκε κατά την προετοιμασία του νόμου πλαίσιο για τα βιώσιμα συστήματα τροφίμων. Τονίζει επίσης ότι τα κυλικεία των δημόσιων σχολείων βρίσκονται στο μεταίχμιο μεταξύ του δικαιώματος στην εκπαίδευση, του δικαιώματος σε τρόφιμα και της δίκαιης μετάβασης σε βιώσιμα συστήματα τροφίμων ([28]). Για τον λόγο αυτόν, θα πρέπει να αποτελέσουν προτεραιότητα όλων των κρατών μελών και να υποστηριχθούν από την ΕΕ μέσω της κλιμάκωσης και της επέκτασης του υφιστάμενου προγράμματος για την προώθηση της κατανάλωσης φρούτων, λαχανικών και γάλακτος, το οποίο θα πρέπει να συνάδει με τις αρχές της δικαιοσύνης.

3.11. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει ότι, σε κάθε συζήτηση σχετικά με τη δίκαιη μετάβαση στον τομέα των τροφίμων, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η περίπλοκη αλληλεξάρτηση της ευημερίας των ανθρώπων και της καλής διαβίωσης των ζώων στο πλαίσιο του συστήματος τροφίμων, να υιοθετείται η προσέγγιση «Μία υγεία» ([29]) και να περιλαμβάνεται εξ ορισμού μια ολοκληρωμένη μελέτη όσον αφορά την καλή διαβίωση των ζώων. Συνεπώς, ζητούμε την ενίσχυση των σημερινών ρυθμιστικών πλαισίων για την ενίσχυση των προτύπων για την καλή διαβίωση των ζώων, την προάσπιση των δεοντολογικών αρχών και την υποχρέωση λογοδοσίας για όσους δεν τις τηρούν. Επιπλέον, είναι κρίσιμης σημασίας να ενσωματωθούν οι απόψεις και η πείρα των γεωργών, οι οποίοι διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στη διατήρηση της καλής διαβίωσης των ζώων στην πράξη ([30]).

3.12. Η διανεμητική δικαιοσύνη θα πρέπει επίσης να καθοδηγεί την εισαγωγή και την προώθηση της τεχνολογικής καινοτομίας σε όλα τα επίπεδα των συστημάτων τροφίμων. Η ΕΟΚΕ καλεί τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και τα κράτη μέλη να αξιολογήσουν την εισαγωγή της καινοτομίας μέσω των αρχών της δίκαιης μετάβασης και της προφύλαξης, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι δεν θα επιδεινωθούν οι τρέχουσες ανισότητες, συγκεντρώσεις και η ανόμοια κατανομή της αξίας και των ευκαιριών, καθώς και ότι κανείς δεν θα μείνει στο περιθώριο.

([24]) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η κρίση των τιμών των τροφίμων: η κερδοσκοπία και συγκεκριμένες προτάσεις αντίδρασης στον απόηχο του πολέμου στην Ουκρανία» (ΕΕ C 100 της 16.3.2023, σ. 51).

([25]) Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Εφαρμογή της απαγόρευσης των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών για την ενίσχυση της θέσης των γεωργών και των επιχειρήσεων στην αλυσίδα εφοδιασμού γεωργικών προϊόντων και τροφίμων — Τρέχουσα κατάσταση, SWD 2004 (106).

([26]) Lianos I. και Lombardi C., Superior Bargaining Power and the Global Food Value Chain: The Wuthering Heights of Holistic Competition Law?, (Ανώτερη διαπραγματευτική ισχύς και η παγκόσμια αλυσίδα αξίας τροφίμων: Τα ανεμοδαρμένα ύψη του ολιστικού δικαίου του ανταγωνισμού;) CLES Research Paper Series, ISBN 978-1-910801-08-6.

([27]) M. Stein, M. Mariani, R. Caranta και Γ. Πολυχρονάκης, Sustainable Food Procurement (Βιώσιμη προμήθεια τροφίμων), Routledge, 2024.

([28]) T. Ferrando, From Marginalization to integration: universal, free and sustainable meals in Italian school canteens as an expression of the right to education and the right to food (Από την περιθωριοποίηση στην ένταξη: καθολικά, δωρεάν και βιώσιμα γεύματα στα κυλικεία των ιταλικών σχολείων ως έκφραση του δικαιώματος στην εκπαίδευση και του δικαιώματος στη διατροφή).

([29]) FAO (2020), «Μία υγεία».

([30]) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής — Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία των ζώων κατά τη μεταφορά και συναφείς δραστηριότητες και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1255/97 του Συμβουλίου και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1/2005 του Συμβουλίου (COM(2023) 770 final – 2023/0448 (COD)) (ΕΕ C, C/2024/4670, 9.8.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/4670/oj?locale=el).

4. **Αναγνώριση και συμμετοχική δικαιοσύνη**

4.1. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει την πολυπλοκότητα των συστημάτων τροφίμων της ΕΕ, τονίζοντας την ανάγκη για συμπεριληπτικές και δίκαιες διαδικασίες λήψης αποφάσεων, στις οποίες θα εμπλέκονται όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη: γεωργοί, καταναλωτές, υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής και οργανώσεις εκπροσώπησης του τομέα των τροφίμων. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει ότι δεν υπάρχει μόνο ένα σύστημα τροφίμων της ΕΕ, αν και το βιομηχανικό σύστημα τροφίμων ενισχύει την παρουσία του. Ωστόσο, η ΕΕ εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από διαφορετικούς τρόπους οργάνωσης των αγροδιατροφικών συστημάτων,η δε ΕΟΚΕ έχει ήδη ζητήσει την περαιτέρω διαφοροποίηση των συστημάτων τροφίμων της ΕΕ σε όλες τις πτυχές τους ([31]). Ειδικότερα, υπάρχουν συστήματα τροφίμων τα οποία είναι διαρθρωμένα με βάση τη συνεργασία και την αλληλεγγύη, και με τα οποία προωθείται η επίτευξη κοινωνικά και οικολογικά δίκαιων στόχων, ενώ παράλληλα διασφαλίζεται η δίκαιη αμοιβή όλων των ατόμων που συμμετέχουν στην αλυσίδα τροφίμων.

4.2. Η ΕΟΚΕ τονίζει την ανάγκη να ενισχυθεί η αναγνώριση και η εκτίμηση ως προς τα τοπικά, υγιεινά προϊόντα, με εδραίωση της εμπιστοσύνης προς αυτά και της ταυτότητάς τους —κάτι που είναι κρίσιμης σημασίας για την πολιτιστική κληρονομιά— και με ενίσχυση της σχέσης μεταξύ παραγωγού και καταναλωτή. Υπό την έννοια αυτήν, οι δημόσιες αρχές θα πρέπει να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή και να στηρίξουν ενεργά τις εκφάνσεις της αλληλέγγυας οικονομίας, την κοινωνία της ευημερίας, τα γεωργικά προγράμματα που έχουν τη στήριξη των κοινοτήτων, τους συνεταιρισμούς τόσο των εργαζομένων όσο και των καταναλωτών, τις αγροτικές/αστικές υποδομές, καθώς και τις πρωτοβουλίες αγροτικής ανάπτυξης που δημιουργούν ευκαιρίες απασχόλησης και βελτιώνουν το βιοτικό επίπεδο ([32]). Η υιοθέτηση πλαισίων πολιτικής που προωθούν και κλιμακώνουν βιώσιμες μορφές γεωργίας, όπως η αγροοικολογία και η βιολογική γεωργία, είναι ζωτικής σημασίας για βιώσιμα και δίκαια αγροδιατροφικά συστήματα, για τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και την προσαρμογή σε αυτήν ([33]), καθώς και για την επίτευξη επισιτιστικής ασφάλειας για όλους ([34]).

4.3. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει ότι οι επιμέρους εκλογικές περιφέρειες έχουν διαφορετικά επίπεδα προβολής και ισχύος, γεγονός που απαιτεί τη λήψη προορατικών μέτρων για τη γεφύρωση αυτού του χάσματος όσον αφορά τον προσδιορισμό μεθόδων, πολιτικών, και μελλοντικών μέτρων. Η ΕΟΚΕ καλεί μετ' επιτάσεως τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και τα κράτη μέλη να ενισχύσουν τη φωνή όσων συχνά δεν ακούγονται, καθώς και να λάβουν υπόψη τις διαγενεακές πτυχές και τα δικαιώματα των μελλοντικών γενεών. Στους βασικούς ρόλους περιλαμβάνονται οι νέοι, οι γυναίκες στα συστήματα τροφίμων, οι εποχικοί και οι διακινούμενοι εργαζόμενοι, οι εργαζόμενοι σε πλατφόρμες και οι εργαζόμενοι σε επισφαλείς θέσεις απασχόλησης, οι γυναίκες γεωργοί και όσοι απασχολούνται στους τομείς φροντίδας ή αναπαραγωγής χωρίς αμοιβή. Επιπλέον, οι άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας, οι μετανάστες, όσοι είναι περιθωριοποιημένοι λόγω της οικονομικής τους κατάστασης, καθώς και οι νέοι είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στην επισιτιστική φτώχεια και ανασφάλεια, ιδίως κατά τη διάρκεια οικονομικών κρίσεων. Μια ολοκληρωμένη στρατηγική για ένα υγιές μέλλον και κοινωνικά και περιβαλλοντικά δίκαια συστήματα τροφίμων πρέπει να αναγνωρίζει αυτές τις ειδικές συνθήκες. Η στρατηγική αυτή θα πρέπει να περιλαμβάνει κατάλληλα εκπαιδευτικά προγράμματα και καθολικές, συμπληρωματικές, υγιείς, κοινωνικά δίκαιες και βιώσιμες υπηρεσίες κυλικείου σχολείων.

4.4. Για την επιτάχυνση της δίκαιης μετάβασης των αγροδιατροφικών συστημάτων, είναι κρίσιμης σημασίας η αλλαγή προτύπου όσον αφορά τον τρόπο παραγωγής, σύλληψης και διάδοσης των γνώσεων. Με την αλλαγή αυτή θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στη δημιουργία ανοικτών και προσβάσιμων δικτύων γνώσης που θα στηρίζουν τις βιώσιμες πρακτικές και την καινοτομία στα συστήματα τροφίμων, ιδίως προς όφελος των παραγόντων των αγροδιατροφικών συστημάτων. Είναι αναγκαίο να επανεξεταστεί το ισχύον πλαίσιο διανοητικής ιδιοκτησίας, ιδίως όσον αφορά τους σπόρους και τα φυτά, και στις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες η καινοτομία χρηματοδοτείται με δημόσιους πόρους.

4.5. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει τις πολυάριθμες εκκλήσεις για την εισαγωγή και την καθιέρωση νέων μορφών βιοτεχνολογίας, γενετικά τροποποιημένων οργανισμών και νέων γονιδιωματικών τεχνικών. Ωστόσο, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι αρχές της αναγνώρισης και της συμμετοχής, σε συνδυασμό με τη διανεμητική δικαιοσύνη, και να αναγνωριστεί η πληθώρα άλλων λύσεων που προτείνουν οι γεωργοί μικρής κλίμακας και οι κοινότητες για τη βιώσιμη παραγωγή τροφίμων, οι οποίες μπορεί να αμφισβητηθούν και να εγκαταλειφθούν σε περίπτωση που οι προαναφερθείσες τεχνολογικές λύσεις αποδειχθούν πανάκεια για το μέλλον των αγροδιατροφικών συστημάτων της ΕΕ.

4.6. Όσον αφορά τη συμμετοχική δικαιοσύνη, η ΕΟΚΕ έχει ταχθεί εδώ και καιρό υπέρ της υιοθέτησης μιας προσέγγισης που να περιλαμβάνει ολόκληρη την κοινωνία, με τη χρήση πιο συμμετοχικών εργαλείων, ώστε να διασφαλιστεί ότι η κοινωνία των πολιτών συμμετέχει πιο ενεργά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για τη βιωσιμότητα. Αυτό το κοινό εγχείρημα μπορεί να επιτευχθεί με τη σύσταση ενός Ευρωπαϊκού συμβουλίου επισιτιστικής πολιτικής, κάτι που η ΕΟΚΕ ενθαρρύνει σθεναρά ([35]), καθώς και με την προώθηση της σύστασης τοπικών, περιφερειακών και εθνικών συμβουλίων πολιτικής για τα τρόφιμα, που θα εκπροσωπούν την πληθώρα φωνών και θα αποτελούν ειδικές πλατφόρμες για όσους ακούγονται λιγότερο.

([31]) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Επισιτιστική ασφάλεια και βιώσιμα συστήματα τροφίμων» (ΕΕ C 194 της 12.5.2022, σ. 72).

([32]) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Προς μια συνολική στρατηγική βιώσιμης αγροτικής και αστικής ανάπτυξης» (ΕΕ C 105 της 4.3.2022, σ. 49), Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η ενεργειακή και η ψηφιακή μετάβαση των αγροτικών περιοχών» (ΕΕ C 486 της 21.12.2022, σ. 59).

([33]) Διακυβερνητική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC), Επισιτιστική ασφάλεια, Special Report on Climate Change and Land (Ειδική έκθεση για την κλιματική αλλαγή και τη γη), 2023.

([34]) HLPE, Επισιτιστική Ασφάλεια και Διατροφή.Building a Global Narrative Towards 2030 (Δημιουργία ενός παγκόσμιου αφηγήματος με ορίζοντα το 2030), FAO, Ρώμη, 2020.

([35]) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Επισιτιστική ασφάλεια και βιώσιμα συστήματα τροφίμων» (ΕΕ C 194 της 12.5.2022, σ. 72).

4.7. Η συμμετοχική δικαιοσύνη πρέπει να συμβαδίζει με την πρόβλεψη μορφών κανονιστικής ρύθμισης, πολιτικής και παρακολούθησης, οι οποίες θα καλύπτουν τους διάφορους τομείς που αφορούν τα συστήματα τροφίμων της ΕΕ. Ένα Παρατηρητήριο δίκαιης μετάβασης ([36]) για τα συστήματα τροφίμων της ΕΕ, με πρότυπο το υφιστάμενο Παρατηρητήριο για τις αγροτικές περιοχές ([37]), καθώς και μια νέα ΓΔ Τροφίμων με οριζόντιες αρμοδιότητες, θα αποτελέσουν σημαντικά βήματα προόδου προς αυτήν την κατεύθυνση.

4.8. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει την προσπάθεια της Επιτροπής για έναρξη διαλόγου σχετικά με τη γεωργία, αλλά θεωρεί ότι ο χώρος αυτός θα πρέπει να αξιοποιηθεί για την υπέρβαση της γεωργίας και τη δημιουργία ενός πραγματικού και αποτελεσματικού πλαισίου διαλόγου που θα διασφαλίζει μια ισόρροπη διαδικασία ενημέρωσης και διαβούλευσης, που θα λαμβάνει υπόψη την υφιστάμενη κατάσταση των ευάλωτων παραγόντων κατά μήκος των αλυσίδων αγροδιατροφικών προϊόντων. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ τονίζει την ανάγκη για εδραίωση του κοινωνικού διαλόγου και των συλλογικών διαπραγματεύσεων, ιδίως με την ενίσχυση του ρόλου των συνδικαλιστικών οργανώσεων, ώστε να μπορούν αυτές να συμβάλουν στη διασφάλιση τόσο της εκπροσώπησης όσο και αξιοπρεπών συνθηκών εργασίας για όλους τους εργαζομένους σε όλα τα αγροδιατροφικά συστήματα.

4.9. Για τη συμμετοχική δικαιοσύνη θα απαιτηθεί διαθεσιμότητα πληροφοριών, διαφάνεια, εκπαίδευση, ιδίως για τους πολίτες και τους καταναλωτές, υποχρέωση λογοδοσίας των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων και ανάπτυξη ικανοτήτων σε όλα τα επίπεδα των συστημάτων τροφίμων και για όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη τους. Εν προκειμένω, η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει τη σημασία που υπέχουν οι επενδύσεις στην ανάπτυξη δεξιοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των πρωτοβουλιών αναβάθμισης των δεξιοτήτων και επανειδίκευσης, ως συνιστωσών ζωτικής σημασίας για τη ανάπτυξη του εργατικού δυναμικού. Χρειάζεται ένα νέο αφήγημα για την ενίσχυση της κοινωνικής αποδοχής της μετασχηματιστικής διαδικασίας, παράλληλα με τη διασφάλιση της κοινωνικής προβλεψιμότητας και της κοινωνικής προστασίας των γεωργών και των εργαζομένων στον αγροδιατροφικό τομέα. Θα πρέπει να καταβληθούν σημαντικές προσπάθειες, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι πολίτες έχουν πρόσβαση σε περιβάλλοντα τροφίμων όπου οι βιώσιμες και δίκαιες διατροφικές επιλογές είναι γνωστές, διαθέσιμες και προσβάσιμες· τούτο απαιτεί πολιτικές που υπερβαίνουν τη σήμανση στην εμπρόσθια και την οπίσθια όψη της συσκευασίας, καθώς και την παροχή κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και επαρκούς χρηματοδοτικής ικανότητας.

5. **Παγκόσμια δικαιοσύνη, συνοχή και ανθρώπινα δικαιώματα**

5.1. Η ΕΕ είναι ένας από τους μεγαλύτερους εισαγωγείς αγροδιατροφικών προϊόντων και αντίστοιχα ένας από τους μεγαλύτερους εξαγωγείς. Για την παγκόσμια δικαιοσύνη απαιτείται η ΕΕ να επιδιώξει μια μετάβαση που θα είναι δίκαιη όχι μόνο για την ίδια, αλλά και για όλες τις χώρες και τους εταίρους που θα επηρεαστούν από τις επιλογές που γίνονται σε επίπεδο ΕΕ και κρατών μελών. Η αρχή αυτή κατοχυρώνεται στις Συνθήκες, με την απαίτηση για συνοχή της αναπτυξιακής πολιτικής, αλλά απορρέει εξίσου από την προσχώρηση της ΕΕ σε διεθνείς συμφωνίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα, το περιβάλλον και το κλίμα.

5.2. Στον πυρήνα της παγκόσμιας δίκαιης μετάβασης βρίσκεται η επιτακτική ανάγκη να επαναξιολογηθούν οι εμπορικές και οι επενδυτικές συμφωνίες, και να διασφαλιστεί ότι η ΕΕ συμβάλλει στην επιτυχή δημιουργία δίκαιων, ισότιμων και βιώσιμων συστημάτων τροφίμων παγκοσμίως, ιδίως στις χώρες του νότιου ημισφαιρίου. Στο πλαίσιο της συνοχής, θα πρέπει να αναγνωρίζονται τα υψηλά πρότυπα παραγωγής και το συναφές κόστος που βαρύνει τους γεωργούς της ΕΕ, τα οποία συμβάλλουν στην ανταγωνιστικότητα της παραγωγής της ΕΕ εντός της ενιαίας αγοράς. Ταυτόχρονα, θα πρέπει επίσης να εξετάζεται ο ρόλος που διαδραματίζει η ΚΓΠ στη στήριξη των γεωργών της ΕΕ και της ανταγωνιστικότητας ορισμένων προϊόντων της ΕΕ σε τρίτες χώρες ([38]). Χρειάζεται σχολαστική εφαρμογή της οδηγίας για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές που πλήττουν τους παράγοντες του τομέα των τροφίμων εκτός της ΕΕ, όπως και μια συνολική επανεξέταση της ΚΓΠ που θα λαμβάνει υπόψη τις παγκόσμιες προοπτικές.

5.3. Η ΕΟΚΕ υποστηρίζει ότι η ευρωπαϊκή εμπορική πολιτική θα πρέπει να ενσαρκώνει και να προάγει ενεργά τις αξίες του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τις δεσμεύσεις της για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις διεθνείς υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει τα κράτη μέλη όσον αφορά το περιβάλλον, το κλίμα και τη βιοποικιλότητα. Τούτο σημαίνει ότι η εμπορική πολιτική της ΕΕ πρέπει να ενθαρρύνει τη δημιουργία συστημάτων τροφίμων που είναι δίκαια, δεοντολογικά και δημοκρατικά και δεν βασίζονται στην επικρατούσα ιδεολογία περί ελεύθερων συναλλαγών με χαμηλές τιμές και εξαιρετικά ανταγωνιστικές αγορές βασικών προϊόντων, ιδεολογία που αμφισβητείται από τους παραγωγούς τόσο εντός όσο και εκτός της ΕΕ.

5.4. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει ότι η ΕΕ ακολουθεί μια πολιτική «ανοικτής στρατηγικής αυτονομίας» που αξιοποιεί τη μοναδική της θέση για τον καθορισμό παγκόσμιων προτύπων. Με τον καθορισμό υψηλών δεικτών αναφοράς για την ποιότητα, την ασφάλεια και τη βιωσιμότητα των τροφίμων, η ΕΕ μπορεί ασφαλώς να ενισχύσει την ενιαία αγορά της, αλλά και να προαγάγει τις αξίες του περιβάλλοντος και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλες τις αλυσίδες εφοδιασμού της. Ωστόσο, η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι οι αρχές της δικαιοσύνης θα πρέπει να διέπουν εξίσου όλες τις αποφάσεις που αφορούν την εμπορική και την κλιματική διπλωματία.

([36]) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Προώθηση του πλαισίου πολιτικής της ΕΕ για τη δίκαιη μετάβαση: ποια μέτρα είναι αναγκαία» (ΕΕ C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj?locale=el).

([37]) Παρατηρητήριο για τις αγροτικές περιοχές.

([38]) https://gret.org/publication/pac-quelle-coherence-avec-le-developpement-des-agricultures-paysannes-du-sud/.

5.5. Η ΕΟΚΕ καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να διασφαλίσει ότι η λήψη εμπορικών μέτρων θα συνοδεύεται πάντοτε από ανάλυση του κοινωνικοοικονομικού αντικτύπου τους στους ανθρώπους και τις περιφέρειες εκτός της ΕΕ, και ότι θα συνυπολογίζονται επαρκώς οι τοπικές φωνές, περιφέρειες και οπτικές κατά την υιοθέτηση προτύπων, ορίων, φορολόγησης και άλλων μορφών μονομερών εμπορικών μέτρων.

5.6. Ομοίως, η ΕΟΚΕ τονίζει ότι για τη δίκαιη μετάβαση θα απαιτηθεί η ΕΕ να αναγνωρίσει την ιστορική της ευθύνη για την προώθηση της ένταξης τρίτων χωρών στις παγκόσμιες αλυσίδες τροφίμων μέσω συμφωνιών οικονομικής εταιρικής σχέσης, συμφωνιών ελεύθερων συναλλαγών, διμερών επενδυτικών συμφωνιών και των θέσεων που υιοθετούνται σε πολυμερές επίπεδο. Η ΕΕ θα πρέπει επίσης να είναι υπεύθυνη για την έγκριση κατάλληλων πολιτικών ανάπτυξης και συνεργασίας με τις οποίες παρέχεται η δυνατότητα αποκατάστασης των αρνητικών επιπτώσεων από τη λήψη μονομερών μέτρων, διευκολύνοντας παράλληλα την εδραίωση περιφερειακών, δίκαιων και βιώσιμων συστημάτων τροφίμων σε ολόκληρο τον πλανήτη.

5.7. Η ΕΟΚΕ επικροτεί την ανάπτυξη μιας στρατηγικά ολοκληρωμένης και παγκόσμιας προοπτικής για τη δίκαιη μετάβαση των αγροδιατροφικών συστημάτων της ΕΕ, η οποία ευθυγραμμίζει τις δεσμεύσεις σε επίπεδο τοπικής, περιφερειακής, διεθνούς και παγκόσμιας διακυβέρνησης με τους στόχους για τα ανθρώπινα δικαιώματα, το περιβάλλον και το κλίμα, καθώς και με τις αρχές της δικαιοσύνης και της βιωσιμότητας στα παγκόσμια συστήματα τροφίμων. Η προοπτική αυτή μπορεί να βασίζεται στα εξής:

— στην υποστήριξη της επισιτιστικής ανεξαρτησίας και των περιφερειακών συστημάτων τροφίμων, με τη διασφάλιση ότι οι πολιτικές της ΕΕ δεν θα έχουν αρνητικές επιπτώσεις·

— στην προώθηση της επικύρωσης και της εφαρμογής της Διακήρυξης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των αγροτών και άλλων ατόμων που εργάζονται σε αγροτικές περιοχές·

— στην προώθηση της επικύρωσης και της εφαρμογής των προαιρετικών κατευθυντήριων γραμμών του FAO για το ιδιοκτησιακό καθεστώς γης.

6. **Επένδυση στη δίκαιη μετάβαση**

6.1. Δεδομένης της ασύμμετρης επιβάρυνσης, η δίκαιη μετάβαση πρέπει να αντιμετωπιστεί ως επενδυτική πολιτική και ως μετάβαση που στηρίζει τις πράσινες επενδύσεις και απαιτεί συνοχή μεταξύ των διαφόρων πηγών χρηματοδότησης, μεταξύ άλλων της ΚΓΠ και του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ). Ο προϋπολογισμός της ΚΓΠ έχει τα όριά του όσον αφορά τη στήριξη που μπορεί να παρέχει από μόνος του για την επίτευξη των φιλόδοξων στόχων για το κλίμα. Συνεπώς, είναι ουσιαστικής σημασίας να αναζητηθούν κονδύλια πέραν της ΚΓΠ, προκειμένου να διασφαλιστεί η βιώσιμη παραγωγή αγροδιατροφικών προϊόντων.

6.2. Η ΕΟΚΕ προτείνει τη σύσταση ενός ταμείου δίκαιης μετάβασης στον τομέα των αγροδιατροφικών προϊόντων, προσανατολισμένου στους παράγοντες μικρής κλίμακας που δραστηριοποιούνται στα αγροδιατροφικά συστήματα, τις συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, τις ικανότητες και τις συνθήκες εργασίας, με τους νέους, τις γυναίκες, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις βιώσιμες πρακτικές να βρίσκονται στο επίκεντρο των κριτηρίων επιλεξιμότητας, και με μια προσέγγιση που να περιλαμβάνει τη χρηματοδότηση ολόκληρης της αλυσίδας, και όχι μόνο μέρους της. Πρέπει επίσης να διατεθούν κονδύλια για τη διευκόλυνση της εδραίωσης και της διασποράς των ΜΜΕ σε όλο το σύστημα τροφίμων, ώστε να προωθηθούν δίκαιες, προσβάσιμες, βραχείες και βιώσιμες αλυσίδες τροφίμων.

6.3. Παράλληλα με τη σύσταση ταμείου, θα πρέπει να προβλεφθούν φορολογικά κίνητρα, όπως η μείωση του ΦΠΑ, ώστε να ευνοηθούν τα μικρής κλίμακας και βιώσιμα αγροδιατροφικά προϊόντα, καθώς και άλλες μορφές δημόσιας στήριξης για υγιή και βιώσιμα προγράμματα παραγωγού-καταναλωτή, όπως το συλλογικό εγχείρημα Sécurité Sociale de l'Alimentation. Η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει ότι είναι σημαντικό η μελλοντική ΚΓΠ να αποτελέσει αφετηρία για τη δίκαιη μετάβαση.

Βρυξέλλες, 19 Σεπτεμβρίου 2024.

Ο Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Oliver RÖPKE